

Textos testimoni d'una època, el Mollet de 1968. Un poble en plena transformació urbanística

Jaume Noró Camats*

Resum: El present article dona a conèixer un seguit de textos, localitzats al fons documental de Joan Solé Tura, que descriuen els canvis que s'estaven produint a Mollet del Vallès en el moment que van ser escrits, el 1968. Tot i que els textos transcrits són prou eloqüents per acompanyar i contextualitzar els originals, es fa prèviament una breu descripció del Mollet del Vallès de l'inici de la dècada de 1960, una curta introducció a cada text i en alguns casos una nota posterior.

El valor dels textos rau en el fet de testimoniar, des d'un punt de vista personal i vivencial de qui els escriu, unes importants transformacions en el paisatge molletà.

La major part de les fotografies que acompanyen l'article es poden considerar inèdites en l'àmbit molletà i complementen la descripció del Mollet del Vallès de la dècada de 1960.

Paraules clau: dècada de 1960, Joan Solé Tura, Mollet del Vallès, textos inèdits, transformació, urbanització.

Texts that stand testament to an era, the Mollet of 1968. A town in the midst of urban transformation

Abstract: This article introduces us to a series of texts from Joan Solé Tura's documentary collection. The texts describe the changes taking place in Mollet del Vallès at the time they were written, in 1968. While the transcribed texts themselves are eloquent enough to accompany and contextualise the originals, a brief description of Mollet del Vallès in the early 1960s is included as a precursor, along with a short introduction to each text and, in some cases, a subsequent note.

The texts provide valuable insight into some of the most significant changes in Mollet's landscape, seen through the eyes of an author who experienced them first-hand.

Most of the photographs accompanying the article have never been shown before in the Mollet area and complement the description of Mollet del Vallès in the 1960s.

Keywords: 1960s, Joan Solé Tura, Mollet del Vallès, unpublished texts, transformation, urbanisation

103

*Mestre, jnoró@xtec.cat

Article rebut el 26 de juliol de 2021; acceptat el 3 de setembre de 2021.

Introducció

L'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès conserva el fons documental de Joan Solé Tura per donació feta pel seu fill, Jordi Solé Flores, l'any 2015. El fons documental aplega els originals mecanografiats dels seus llibres sobre Mollet, novel·les, obres teatrals i articles de diferents èpoques, a banda de nombrosa correspondència.

Part de la producció d'en Solé s'ha publicat: set llibres de cròniques molletanes, dos llibres amb ressenyes biogràfiques de personatges molletans i dues novel·les, a banda d'articles a diverses publicacions. Del conjunt de textos conservats en rescatarem per a aquest article alguns d'inèdits d'una sèrie de divuit articles que comparteixen format i època. Els escrits estan mecanografiats sobre fulls de paper de mida mig foli, els articles ocupen entre dos i sis d'aquests fulls.

El fet de trobar aquests textos a l'arxiu d'en Joan Solé no determina que ell en sigui l'autor, tampoc que alguns dels seus fragments figurin a algun dels seus llibres, ja que era una pràctica habitual en ell confeccionar textos amb aportacions de procedències diverses, però, tot i no tenir-ne la certesa absoluta, alguns elements, com la tipografia dels mecanoscrits i el to narratiu, ens fan decantar per atribuir-los a en Solé.

Divuit articles

Tots els articles de la sèrie estan datats el 1968, tret del primer, que ho és el maig de 1967, titulat "Un jove net de 1894", on s'hi descriu les peripècies econòmiques en un dia festiu d'un jove molletà de finals del segle XIX. Un text amb

moltes coincidències es pot llegir a Solé (1984).

Segueixen textos referits a personatges molletans que d'una manera o altra també surten citats a les obres d'en Joan Solé com són la Negrita, Antoni Suñé, en Botey, en Manyó o les curanderes. Hi ha també una crònica dels actes d'inauguració del monument al músic Anselm Clavé, una altra sobre el grup escènic del centre parroquial i una altra sobre les caves Vilarrosal.

Del conjunt d'articles, hem fet una selecció d'aquells que descriuen els canvis que s'estaven produint al Mollet del Vallès en l'època que van ser escrits. La majoria fan referència als canvis en el paisatge molletà. S'hi narra com la pressió urbanística per implantar indústries o construir habitatges trinxava terres fèrtils, arrabassava vinyes, talava boscos i enderrocava cases centenàries; com la necessitat d'àrids de construcció malmetia la llera del riu, com s'obria en canal la terrassa fluvial del Besòs per fer-hi passar l'autopista (actual C-33) i com es construïen edificis sense urbanitzar prèviament l'entorn.

Més enllà de les variacions d'usos en el paisatge, els canvis descrits posaven fi a segles de tradició agrícola, i molt especialment al lloc i la manera de viure de famílies senceres. S'hi descriuen testimonis colpadors de gent gran i com terres cultivades per masovers eren venudes pels propietaris a societats anònimes en un temps que els plans urbanístics no tenien miraments i les compensacions per espais col·lectius eren vistos com un favor que feien les empreses urbanitzadores.

El context: un Mollet del Vallès en transformació

Abans d'endinsar-nos en els textos seleccionats convindria fer una breu descripció del Mollet del Vallès

Figura 01. Vista aèria de Mollet des del nord. Destaca l'antiga carretera N-152 (avui, l'eix format per les avingudes Antoni Gaudí, Jaume I i Burgos), que travessava el poble, amb arbres als extrems. Juliol de 1962. Font: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), Fons SACE

Figura 02. Vista aèria de Mollet des de l'est. En primer terme, els antics camins de Can Prat (esquerra) i la Casilla (dreta), que conflueixen i es creuen amb el camí que resseguia la riera Seca (avui, la rambla Pompeu Fabra). Juliol de 1962. Font: ICGC, Fons SACE

de la dècada de 1960. A l'inici del decenni, Mollet compta amb 8.303 habitants. La major part del municipi està ocupat per sòl agrícola, però el sector industrial dona feina a bona part dels seus habitants. Es troben en plena activitat la Pelleria i dues grans indústries tèxtils: Can Fàbregas i Can Mulà. Aquestes conviuen amb el Cotó i diverses petites empreses, algunes de caire familiar, i amb la farinera Moretó. A la perifèria comencen a instal·lar-se noves indústries.

El nucli urbà consolidat el formaven els barris al voltant de l'església, la carretera i els eixamples que s'havien format a principi del segle XX en direcció a les estacions de França i del Nord. Hi ha també grups de carrers formats vora els antics camins rurals. Seguint l'eix de l'antiga carretera de Ribes, el límit nord estava situat a les cases del carrer de Sant Antoni, abans d'arribar

105

Figura 03. Vista aèria de Mollet des del sud-est. En primer terme, la Pelleria i la línia del ferrocarril de França amb l'antiga estació. A l'altre costat de les vies, hi destaca la fàbrica tèxtil de Can Fàbregas. Juliol de 1962. Font: ICGC, Fons SACE

a l'actual carrer d'Enric Morera. Pel sud, després dels Quatre Cantons, hi havia la fàbrica de Can Mulà i la casa amb jardí dels seus amos, i més enllà el nucli format pels actuals carrers de la Plana i de Martí l'Humà. Per la banda de ponent, a l'altre costat de la línia fèrria del nord, hi havia un nucli de carrers vora el camí de Gallecs i un altre prop de la farinera Moretó, l'embrió de l'actual barri de Santa Rosa. La riera Seca o Merdans marcava el límit de llevant. La resta eren camps de secà, vinyes, hortes, masies escampades, algunes pinedes, alzinars i boscos de ribera.

La vida col·lectiva, més enllà de la feina, girava a l'entorn de l'Ateneu, el Tabaran, el Centre Parroquial i les festes religioses.

106 El paisatge molletà de 1960 era pràcticament idèntic al dels primers anys de postguerra. Malgrat l'escassetat d'aliments i la recessió econòmica, deguda en part a l'aïllament internacional del règim franquista, el

Figura 04. Vista aèria del centre de Mollet. Juliol de 1962. Font: ICGC, Fons SACE

Figura 05. Vista aèria de Mollet des del sud. En primer terme, el nucli de cases dels carrers de la Plana i Martí l'Humà (esquerra) i els camps del Calderí. Juliol de 1962. Font: ICGC, Fons SACE

nombre d'habitants havia augmentat, ja que es va passar dels 6.132 el 1940 als 6.614 el 1950 i es va arribar als ja citats 8.303 habitants de 1960. Aquest lent augment es dispararà espectacularment a mesura que avança la dècada per la conjuntura que viurà l'economia catalana.

Figura 06. Vista aèria de Mollet des del sud-oest. En primer terme, la carretera de Santa Perpètua i la Farinera Moretó. Juliol de 1962. Font: ICGC, Fons SACE

Culla (1989) diu:

L'economia catalana entra a partir de 1961 en una etapa de creixement productiu intens, d'augment espectacular de les inversions, d'altres taxes de beneficis, de constant demanda de mà d'obra. Els empresaris, poc o molt imbuïts de la "mística del desenvolupament" que prediquen els tecnòcrates governants, adopten conductes econòmicament més racionals, renoven l'utilatge, s'esforcen per escurçar el retard respecte a Europa (p. 267).

A la majoria de pobles de les perifèries de Barcelona es van produir els mateixos fenòmens: creixement productiu, augment del flux migratori i, en paral·lel, la ràpida i desordenada substitució de sòl agrícola per sòl industrial i per habitatges. Arreu es crearen nous barris perifèrics on s'allotjaren els nouvinguts, barris densament ocupats i sense els serveis necessaris. Si fins llavors els habitatges molletans eren bàsicament de planta baixa o de poca alçada, es passa a construir edificis plurifamiliars de quatre o més plantes.

Pel que fa al desenvolupament dels nous barris de Mollet del Vallès sabem que:

Aquest és el cas de les quatre grans zones de creixement de Mollet: el barri de la zona sud, iniciat el 1963. Plana Lledó el 1965, el barri de l'Estació de França el 1965 i Can Pantiquet el 1970 (Gordi, 1987, p. 12).

Per mitjà d'una consulta al cadastre hem pogut establir, amb més precisió, els primers espais que van

Figura 07. Vista aèria de Mollet des del sud-oest. En primer terme, el nucli inicial del barri de Santa Rosa i la línia del ferrocarril del Nord. Juliol de 1962. Font: ICGC, Fons SACE

anar ocupant els nous habitatges a cada un d'aquests nous barris. **107**

El que es va conèixer com a Zona Sud, o com a pisos de l'Oliva per referència al seu promotor, es va iniciar pels actuals carrers de Girona, Terol, Sant Valentí i Joan Maragall, en l'espai entre la via del tren i l'antiga carretera N-152, com a zona d'expansió del barri de l'Estació del Nord.

A l'actual barri de Plana Lledó hi havia alguns carrers amb cases de planta a banda i banda de l'antic camí de Gallecs. La construcció intensiva es va iniciar per les zones baixes, al marge esquerra del torrent Caganell. Els primers blocs són coneguts com els pisos d'en Sala, per referència al seu promotor.

El barri de l'Estació de França es va començar a desenvolupar a finals del segle XIX afavorit per la creació de la Pelleria i Can Fàbregas i la ja existència de l'estació. Les zones ocupades inicialment foren el car-

rer de Berenguer III i els adjacents. A partir de 1965 s'anirien construint pisos fins a les proximitats de l'actual carretera de Badalona.

El barri de Can Pantiquet seria el primer en què s'urbanitzarien primer els carrers, abans de la venda de parcel·les i la construcció de pisos. El ritme de construcció d'edificis va ser molt més lent que als barris citats abans, la frenada en el flux migratori a partir de la segona meitat de la dècada de 1970 devia ser determinant.

Els nous habitatges construïts als diferents barris s'ompliren ràpidament i provocaren un augment de població espectacular. El 1970 ja es comptabilitzen 20.332 habitants i sis anys després 31.161.

108 La ràpida transformació del paisatge i l'increment de població provocà un gran impacte a la societat molletana. L'afectació no fou la mateixa per a tothom. Hi havia qui vivia o treballava als indrets cridats a transformar-se, altres ho veuriem de prop, com és el cas de qui escriu els textos que es presenten en aquest article, la narració d'uns fets que l'autor ha conegut directament o per allò que li han contat.

Els textos

Tot seguit transcrivim¹ vuit documents que donen testimoni dels canvis que s'han descrit més amunt. Cada un d'ells està precedit d'un text introductori per situar-lo més concretament en el context en què va ser escrit. En alguns casos hi afegim testimonis que confirmen, complementen o matisen els textos

originals. Els reproduïm per ordre d'antiguitat, tret del darrer.

Text 1: "Zones residencials"

Aquest text fa referència a com es va urbanitzar el barri de Can Pantiquet. Estem parlant de l'espai que tenia com a eix central l'antiga carretera i com a límits la via del tren del nord, la riera Seca i els actuals carrers del Bosc i d'Enric Morera. La major part d'aquestes terres eren agrícoles i caldria situar-hi algunes cases, com el conjunt de les masies de Can Pantiquet i Can Flequer, i dues zones boscoses.

Zones residencials

Part del terreny que pertany als bosc de Can Pantiquet i que era d'en Feliu del Bosc, es destina ja des de fa uns mesos a fer-ho tal com indica el títol d'aquest escrit: zona residencial, en que sols s'hi podran fer cases o blocs de pisos com a mínim de dos pisos i màxim, de vuit.

Està urbanitzant-se des de finals del 1967, octubre si no recordem malament. Està ja bastant avançada i hi ha parcel·les venudes i no s'hi permet fer-hi xalets. Quedarà molt bé, amb amples carrers, llocs d'aparcaments de cotxes i tot el necessari perquè resulti ésser com una vila moderna. La companyia que ho explota, Pentàgon SA, ja ha establert el preu, segons referències, de 40 ptes. el pam quadrat que resulta barat, relativament, perquè compren aigua, electricitat, aigües brutes, voreres, carrers asfaltats,

¹ La transcripció no és literal, s'han fet petits retocs per adaptar topònims als usos actuals, alguna correcció ortogràfica o tipogràfica, en cap cas es desvirtua el text original.

segons la manera de fer-se actualment i, en fi, sols s'ha de pagar la part edificable i, com la construcció és vertical, fa que la quantitat a repartir entre els diversos pisos que comprendrà l'edificació farà que resulti més econòmic en proporció directa al nombre dels mateixos pisos. Pot variar preu segons demanda en el futur.

La part oposada a aquesta, a l'altre costat de la carretera fins a tocar la via del tren del Nord fins a Cal Llorenç també es destina al mateix fi. Quina població podrà aplegar-s'hi! El bosc que hi ha a tocar la via i el terreny comprés ha sigut donat a l'ajuntament de Mollet per convertir-ho en parc municipal. Segons referència d'un que ho veié en els primers dies d'aquest 1968, ja no sembla el mateix que un any enrere. L'han netejat traient tota classe d'arbustos que s'hi trobaven deixant sols els arbres, pins, roures, alzines i oms que en un demà no llunyà embelliran aquest lloc d'esbargiment i aromatitzant l'ambient. Tot seguit ho aplanaran per evitar els alts i baixos perquè als menuts no els sigui tant fàcil caure ni als vellets entrebancar-se. Cal remarcar que l'arreglar el parc, que així ja l'anomenen, és a càrrec de la companyia. Quina millora pel poble i molt especialment pels futurs veïns que poblaran aquests sectors. Si es retalla el bosc de Can Pantiquet per un costat bé està que s'engrandeixi per l'altre. La urbanització està en marxa, fent bastanta feina. Màquines i homes mouen molta terra traient-la d'un lloc i posant-la a altre indret canviant l'aspecte del terreny.

Felicitem Pentàgon SA per haver pensat en afavorir la vila cedint-li un parc a benefici dels seus estants i dels passavolants que ens honorin amb la seva presència.

Altra zona per fer-hi xalets és la compresa des de la vinya del Vador del vi, de la Plana Lledó, poc més poc menys, tirant cap a Gallecs, prop de Can Torras. Tots els arrendataris han rebut ja la indemnització corresponent per deixar les terres al primer avís que rebin. Altra-ment, poden treballar-les fins que se'ls avisi, però en avisar-los deuen deixar-les encara que la collita no estigui assaonada, ja que durant el temps que la treballen, octubre de 1967, no els cobren res. És de la mateixa companyia, Pentàgon SA i fins que no estiguin d'arreglar les dues altres zones no començaran a urbanitzar aquesta que suposem serà el 1969.

109

Gener 1968

Figura 08. Plànol del Pla parcial de Can Pantiquet (1969). Font: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès (AHMMV)

110

Figura 09. Vista aèria de Mollet des del nord-oest. En primer terme, els primers edificis del nou barri de Can Pantiquet i la trama dels nous carrers. Maig de 1972. Font: ICGC, Fons SACE

Segons consta a la documentació del projecte de reparcel·lació de les terres que acabaren formant el barri de Can Pantiquet, la meitat eren del barceloní Santiago Julià Sansalvador, propietari també de la masia de can Pantiquet; un quinze per cent de les finques pertanyien a Josep Pedragosa Xicola, propietari de can Flequer, i la resta de fins a quaranta propietaris més.

Cal Llorenç era una casa de pagès que hi havia a tocar de l'actual carrer d'Enric Morera, entre la carretera i la via del tren.

Per la descripció que en fa Pere Bonvilà hi hagué, entre la riera i la carretera, el bosc de Can Pantiquet amb pins gegantins, que fou tallat en temps de la Guerra Civil i replantat de plàtans que van desaparèixer quan es va urbanitzar la zona. Només queden alguns d'aquests plàtans al voltant de l'antic restaurant Can Feliu del Bosc, davant de la benzinera Sant Jordi i l'Escola Cal Músic.

També hi havia una franja boscosa paral·lela a la via; bona part d'aquell bosc original, amb predomini d'alzines i pins, es conserva, encara, dins i fora del recinte de l'actual Escola del Bosc.

El text ens parla de la companyia Pentàgon SA com a responsable de la urbanització de la zona de Can Pantiquet i d'altres zones de Mollet del Vallès com veurem en altres textos tractats en aquest mateix article. Ventura (comunicació personal, 3 juliol 2021) ens diu que formaren part d'aquesta empresa, entre altres, Antoni Argila de Quadras,² Marià Gonzalvo Falcón³ i la família Ventosa. No descartem que altres propietaris de les finques a urbanitzar o alguns inversors fossin socis de Pentàgon SA.

A la part final del text es parla d'un altre espai que també s'urbanitzarà, una zona amb vinyes més enllà de la Plana Lledó. Un altre dels textos seleccionats, el número 5, detalla el que hi va passar.

² Veí de Montornès, propietari de can Vilaró d'aquella vila amb diverses propietats a Mollet a la zona del que seria el barri de Can Pantiquet i el polígon industrial de Can Magre i Can Magarola.

³ Marià Gonzalvo Falcon (Mollet del Vallès, 1922 – Barcelona, 2007) fou un destacat futbolista molletà que en cloure la seva etapa professional va intervenir en diferents negocis, també l'immobiliari.

Text 2: "El besavi de Cal Magre"

El text és prou explícit sobre qui és refereix el títol i com li va afectar haver de deixar can Magre, la masia on havia nascut i viscut durant vuitanta anys, i com la seva família havia treballat unes terres que havien de convertir-se en terreny industrial, el futur polígon de Can Magre i Can Magarola.

El besavi de cal Magre

Cal Magre deu el seu nom al primer masover o un dels primers masovers d'aquesta casa, quin nom era Ramon de la Magre. La mestressa, Sra. Vilaró, volgué que fos el seu nom que surés en el nom de la casa, però no pogué aconseguir-ho per allò de que el masover sempre es veia i tractava, mentre que la mestressa sols de tant en tant. La força del costum.

El patriarca de la casa d'avui, amb rodes de joventut usa un estri apropiat a la primera vintena d'anys en altres temps i que ja quasi ha passat a ésser un instrument històric, prompte tindrem de cercar-lo en els museus d'antiguitats i no per carrers ni carreteres perquè el motor humà és substituït pel mecànic i les dues, per quatre rodes. El patriarca a que ens referim és en Jacint Berenguer Coll, de 80 anys, que en complirà 81 el proper mes de maig i és un entusiasta de la bicicleta.

Per l'edat que té va lleuger com una bicicleta amb un noi i jove de vint anys i parlem ara de la bicicleta. Començà gran i gran o vell ara continua per recuperar els anys que trigà en usar-la. Tenia ja vint-i-cinc anys quan posseí la

primera "bici" per no poder adquirir-la abans perquè les pessetes costava molt de recollir-les i li costà quinze duros, essent usada, per no arribar a comprar-la nova. En aquell temps sols en tenien en Vicenç de l'Hostal i en Peret Mollet i els que pogueren miraren d'imitar-los. A mesura de que el temps passava, cansats de gastar en reparacions i tenir sempre un trasto vell, canvià de tàctica comprant-la nova quan volia treure's la vella. Segons ell, diu, n'ha estrenat 4 o 5. Els seus familiars ja fa anys haurien volgut es comprés una mobylette que no cal permís de conduir, provà d'anar-hi i no li féu el pes no havent volgut el canvi. La bicicleta s'atura quan un deixa de pedalejar i la mecànica a vegades s'atura quan vol i va on li sembla. No hi ha res a fer, bici i prou, encara que sembli joventut i vellesa tot en una peça. Encara hi va tibet i lleuger com correspon per no perdre l'equilibri.

Treballa en les feines que pot fer, això li proporciona vida, l'estimula a sentir-se jove i no enyorar les feines apropiades a la joventut. Coneix molt bé tots els indrets de la propietat perquè en ella ha nascut i viscut sempre. La família Berenguer porta ja d'estada en la casa 146 anys. El rem de la casa el du el seu fill, avi fa uns anys.

La propietat d'aquesta casa comprenia unes seixanta quarteres de terres, però sols se'n treballaven quatre o cinc i la resta, era bosc. Recorda haver sentit dir en els vells de la seva joventut que hi havia llops en el terme, ara, que a mesura que la gent féu desaparèixer el bosc per tenir terres de conreu els llops

anaren retirant-se ja que és animal feréstec i li agrada la solitud i no la presència dels homes que usen eines que fan pupa sinó maten per por de que no els prenguin algun cap de bestiar quan es veuen moguts per la fam.

Ara tenen que abandonar la casa perquè s'ha de tirar a terra per poder completar el polígon industrial i no hi ha que dir que sent en l'ànima el tenir que abandonar les parets que l'han vist néixer i créixer, les plantes i bestiar que el sustentaren, el rec de la mina i, finalment, l'alzina guardiana de la casa que fa dues centúries ocupa el mateix lloc, i què de records d'ella en guarda! Cal fer constar ací que dita alzina es troba en el lloc precís per on ha de passar la carretera i que aquesta família s'interessà molt perquè no es talli i es procuri per tots els mitjans no tocar-la perquè en un minut es faria desaparèixer l'arbre que ha costat tants anys per ésser el que és. En Marià Gonzalvo, part essencial de dita empresa, prometé es conservaria fent que quedés en el centre de la carretera de manera que fos una cosa artística la seva conservació. Ho respectarà en Mariano? Creiem sincerament que sí perquè, com fill de la nostra Vilà i homenatjat en la seva ombra, estima Mollet i les coses que li han donat nom i ja que no pot haver-hi la vaca de manera permanent, almenys que hi per-

duri l'alzina que el gran pintor Mir des de l'eternitat i l'Abelló des de la terra beneiran aquesta obra i la resta, que ens agraden aquestes coses, farem el mateix. Molts anys de vida a l'alzina!

Per arrodonir aquestes notes i consolar especialment el besavi, direm que ja està un xic conformat per poder anar a viure en una torre de l'eixample de Parets i així estarà prop de Mollet i no serà allò de posar-se en un pis que seria tant com d'ocell lliure passar a una gàbia amb poc espai per moure's a plaer.

Març 1968

Al nord de Mollet del Vallès, entre la carretera i el curs del riu Tenes, hi ha el polígon industrial de Can Magre i Can Magarola; a banda d'aquestes dues masies que li donen nom, hi havia també les masies de can Mollet i can Pujol. Des d'aquestes cases es menaven els cultius de regadiu que s'alimentaven de la mina de Dalt o de Can Magre. Hi havia força zones arbrades, boscos i vernedes, tal com les descriu en Pere Bonvilà.⁴

Avançat el text, s'esmenta un extraordinari exemplar d'alzina⁵ que hi havia prop de la casa de can Magre i com la família es va interessar perquè es conservés i com un dels propietaris de l'empresa promotora del polígon industrial, el molletà Marià Gonzalvo, faria perquè així fos.

⁴ Pere Bonvilà Miralles (1905 – 1986) va néixer i viure molts anys a la masia de can Mollet. Va escriure un text encara inèdit *El meu Mollet, boscos i vernedes*, on descriu detalladament els entorns de Mollet del Vallès.

⁵ Aquesta alzina surt representada al quadre de Joaquim Mir *L'alzina i la vaca* (1915) que forma part, des de 1995, de la col·lecció del Museu Reina Sofia de Madrid. Abans havia estat al Museu del Prado.

Figura 10. Vista aèria de les primeres fàbriques i els nous vials del polígon industrial de Can Magarola i Can Magre. A primer terme, la carretera N-152 (C-17) i, al fons, el Besòs. Encerclades en vermell, a l'esquerra, la masia de Can Magarola i, a la dreta, la masia i l'alzina de Can Magre (desaparegudes). Juny de 1969. Font: ICGC, Fons SACE

A mode d'epíleg d'aquest text hi afegirem el relat que, sobre la fi de l'alzina de Can Magre, en fa Pere Bonvilà al mecanoscrit ja citat.

(...) allà la van deixar i hi feren passar un carrer, la van deixar al mig de l'asfalt, els cotxes i camions passaven brunzents pel seu costat, els uns baixaven per una cara, els altres pujaven per l'altra, aixecant núvols de pols, jo crec que la varen marejar doncs ella no estava acostumada a aquest brogit, ni a respirar aquell aire tan contaminat, el progrés no li provava i es va anar tornant groga, se li començà a assecar alguna branca, jo crec que era l'enyorament, enyorava els seus companys que tants anys li havi-

en fet companyia, crec que també enyorava aquells camps tant verds, aquells camps de blat, de patates, de moresc i a tots aquells pagesos que ella tan estimaven i admiraven i aquells bens que es delectaven parant-se a la seva ombra que ella generosa els donava i quan era el temps de les glans ella tant generosa els donava.

En menys de dos anys va morir, quan la vaig veure trossejada per terra, els meus ulls s'emplenaren de llàgrimes, potser soc un sentimentalista, però al veure morir tanta bellesa no ho podia suportar. Jo no sé si va morir d'enyorança o de vergonya per no haver de viure al costat dels homes que amb l'excusa del progrés havien destruït tanta bellesa (Bonvilà, 1980, p. 16).

Per Blanch (comunicació personal, 2016) sabem que l'alzina de Can Magre un cop feta llenya, va anar cremant a la llar de foc de casa d'en Marià Gonzalvo.

Text 3: "Algunes andanes⁶ de la Plana Lledó"

Com s'ha dit més amunt el barri de Plana Lledó es va començar a construir l'any 1965 a l'altre costat de la via; en aquest cas, com s'exposa al text, sense haver-se urbanitzat abans. Aquestes circumstàncies provocaren diferents problemes a qui hi vivia o hi circulava. Tot es complicava quan plovia. La crònica descriu alguns del problemes que s'hi produïen, còmics o dramàtics segons els punt de vista.

⁶ L'autor del text original emprà el terme el plural d'*andana* en lloc del més usual de *vorera* o *voravia*, probablement per fugir del terme *acera*, habitual aquella època però considerat poc normatiu.

Algunes andanes de la Plana Lledó

Tota barriada nova que s'edifica sense abans haver-se urbanitzat i posada en condicions per poder-hi transitar amb seguretat i comoditat, ha de viure un període breu, llarg o molt llarg per arribar a estar-hi com cal, disfrutant de la satisfacció que produeix el veure's complagut en passejar a peu o amb vehicle propis del seu temps. A vegades això sols és il·lusori i la realitat és una altra, completament al revés, un ja canviaria per anar a viure en llocs en que hi haguessin voravies per passar-hi les persones solament.

La Plana Lledó és una barriada que del no res s'ha anat formant amb més o menys rapidesa i així els carrers s'obriren per posar-hi les canonades de les aigües brutes a tots els carrers i en alguns, les de l'aigua potable no fa molts anys i en dies de pluja, amb la terra remoguda es formaren unes basses d'aigua fangosa, argilosa i que encara avui dura, que fa quasi impossible el passar-hi. Llavors s'ordenà que els propietaris fessin les voravies i així podria el personal, a peu, transitar-hi. Molt bé, menys en algun lloc, eres del Sindicat i algun altre, es complí l'ordre. La part del carrer destinada al tràfec mecànic i animal, calçada, quedà com estava, no arreglant-lo i així amb les pluges, com la pendent és accidentada en uns i en altres, molt planers el primers, es convertiren o millor es converteixen en petits rius quan plou, i els altres, en aigües entollades, després pluja, per no poder-se escórrer i què passa en els últims referits carrers? Que les andanes, "aceres" a vegades són per les rodes i no per les sabates.

Diem això per haver-ho observat en ple dia i no de nit. En alguns trossos es veuen les voreres trencades per haver passat camions unes rodes per sobre l'andana i les altres pel carrer ja que l'amplada no és suficient per passar-hi totes les rodes si són camions de gran tonatge per sobres d'elles. Fa pocs dies, 12 abril, vaig veure un 600 entrar per Santa Cristina i en agafar el carrer Borrell anar d'una voravia a l'altra vorejant les basses o clots fins al de Sant Joan i llavors seguí endavant.

En dies de pluja o després d'haver plogut amb les basses plenes, com tot es veu planer el cotxe es troba dins les basses i no pot sortir-ne i llavors no li toca altre remei que cercar un tractor que el vulgui treure del lloc on quedà empresonat fins portar-lo al lloc fora de perill. Alguns casos sabem de persones que no coneixien el ja dit carrer Borrell i trobant-se cap al final del de Santa Cristina, per no recular, seguiren avant per passar al de Santa Margarida i sortir a la carretera de Gallecs, però quedaren encallats i ni endavant ni enrere i sols el tractor en fou amo.

El carrer de Gallecs o carretera no hi ha que dir el que ha sigut, ara un xic arreglat. Com les voreres són un xic més altes que el carrer, els autos les respecten, però les motos se'n fan amos quan dit carrer, a trossos, és un grup d'estanys i les persones a vegades s'han de parar perquè com no tenen pressa deuen deixar pas lliure als vianants motoritzats.

Pobre del propietari que els diu quelcom als infractors que encara és maltractat i així es fan passar el

mal humor dient si no hi ha autoritats en aquest poble per fer arreglar els carrers i nosaltres pensem: -No voldran dir per no reprimir aquest abús de confiança passejant-se els infractors “como don Pedro por su casa”?

El propietari que li malmetin la voravia que deurà fer? Com no n'hi ha hagut prou de fer-la pel seu compte segurament deurà haver-la de reparar tota vegada que cal contribuir a la conservació de la cosa pública per allò d'ésser massa de bona fe i els que no l'han fet diran o pensaran que d'haver-la fet podria haver-los passat igual i així, encara la tenen nova i endreçada en l'armari dels projectes i que quan convingui la posaran nova pel bon ús dels vianants respectuosos. Premi als de bona fe

que es de signe negatiu perquè els obligarà a gastar unes pessetes per conservar les vies dels motos o autos.

Ja havem guanyat bastant, que temps enrere, fins els taxis es negaven a venir a fer algun servei perquè no volien quedar encallats i veure's privats de poder treballar per fer-se el jornal per anar tirant, ja que ells no poden cobrar els dissabtes i han de fer-se la setmanada d'aquesta manera.

Abril 1968

Text 4: “La mina de Can Magre”

Hem seleccionat aquest text perquè, a banda de la descripció que se'n fa sobre la ubicació i els orígens de la mina de Can Magre, s'hi constata un problema derivat de l'ús de l'aigua que en fan les noves indústries instal·lades riu amunt i la contaminació que provoca al propi riu i als aqüífers i per extensió a les mines d'aigua i als regs de la zona.

A la part final del text original hi ha uns paràgrafs, que no transcrivim, que fan referència al costum que hi havia durant la nit de Sant Joan de fer passar infants herniats entre un roure per tal de curar-los. Aquesta pràctica va ser recollida per en Vicenç Plantada, Pere Bonvilà i repetida per en Joan Solé Tura.

La mina de Can Magre

Dita mina naix prop del riu Tenes i en trobar-lo es ramifica en dues direccions. Una cap a Cal Berenguer, i l'altra, cap a Can Massot del terme de Parets. La primera seguint la direcció del riu Tenes, per sota d'ell, i prop de dit riu es parteix

Figura 11. Vista aèria de Mollet des del nord-oest. En primer terme, el nucli inicial del barri de Plana Lledó al voltant de l'antiga carretera de Gallecs (avui, carrer Gallecs) i la línia del ferrocarril del Nord. A la dreta, el torrent Caganell. Juliol de 1962. Font: ICGC, Fons SACE

en dues branques formant com una y grega majúscula que en el terme de Cal Avaro s'uneixen formant allí la mina, per arribar a Cal Magre des de quin lloc surt a flor de terra i és d'on rep el nom: Mina de Cal Magre.

Aquesta mina es començà el 1867. El de Can Fèlix, que era alcalde de Mollet, fou qui més s'interessà perquè així es fes i tenir un mitjà de salvar les collites tenint aigua abundant. La mina costà 6720 pessetes, tenint en compte que la part descoberta és de un i mig quilòmetres i encara que tot era barat comparat amb anys a venir representava dita quantitat una fortuna.

Veiem com es reuniren les pessetes. S'assenyalaren hores d'aigua i cada propietari devia pagar mitja unça, 40 ptes. per hora d'aigua i els arrendataris, pobrets, com no tenien pessetes devien posar-hi deu jornals per hora d'aigua.

Aquesta mina fou en el seu bon temps molt abundosa i de molt bona qualitat la seva aigua com veurem més avant. Havia arribat a donar de 4 a 5 regadores d'aigua, ara que en començar d'enfondir-se els rius, quan arribava el juliol, quasi s'assecava per manca de líquid.

La qualitat de la mateixa es convertí de signe positiu a negatiu. Des de la industrialització de la part de Parets, a tocar prop del Tenes, on aboquen les aigües brutes, quedaren dites aigües contaminades per qualcuna substància nociva capaç de produir qualcun trastorn orgànic en els animals. No fa molt que el cavall de Cal Magre estigué malalt per beure aigua del rec de la mina, filtracions de dit riu. És

un perill i caldria prendre mesures per evitar es produís algun fet irreparable. Un dels coneixedors del que referim insinuà a les autoritats locals el que pot ésser un perill pels passants de dit lloc, rec mina, en especial, en l'estiu, en que surt tant fresca i sembla convidi a veure'n per refrescar un xic el cos en dies calorosos.

No valdria la pena prendre precaucions per evitar aquest perill si és que no les han preses ja?

Dues bones qualitats reunia aquesta mina. L'aigua era excel·lent en dir

Figura 12. Mina de Can Magre, dècada de 1940. Font: AHMMV

dels abstemis, aiguaders, i pels no abstemis, per sa frescor per posar el vi en fresc. Això feia que anys enrere fos aquest bosc, lloc apropiat per fer-hi berenades, dinars o esmorzars. Hi havia una gran tirada a freqüentar el bosc de referència no sols dels molletans si que també de pobles veïns i fins de Barcelona que en el dia de l'enterro de la sardina no hi mancaven amb la típica arengada penjada de la canya per assenyalar la diada.

Maig 1968

Text 5: “La vinya del Vador del vi”

A la part final del primer dels textos que hem comentat, “Zones residencials”, s’afirma que els arrendataris de les terres que van de la Plana Lledó cap a can Torres, tirant cap a Gallecs, inclosa la vinya del Vador del vi, havien rebut indemnitzacions per part de l’empresa que havia adquirit aquelles terres per construir-hi xalets. Per Duñach (comunicació personal, juny 2021) sabem que abans de l’expropiació de Gallecs de l’any 1970, hi havia promotors immobiliaris que anaven per les cases dels propietaris comprant finques amb la maleta plena de bitllets.

En Vador del vi que figura al títol de l’escrit fa referència (Garcia Pey 2001) a Salvador Pedragosa, que tenia un negoci de vi al carrer Jaume I. Per proveir el negoci cultivava unes vinyes al carener de la serra de Sant Valerià als vessants de llevant i ponent.

Al text que segueix s’hi descriu com van ser arrencades les vinyes d’aquell indret i l’enrenou que va crear.

La vinya del Vador del vi

En notes curtes d’aquest volum figura una breu ressenya de la seva vinya i també de la d’en Magret. D’aquesta dèiem: “Quina pena fa”, per allò de veure els ceps tallats, decapitats, esmentàvem, per estar tallats a uns quants centímetres de terra.

Si pena feia llavors la d’en Magret, més pena fa veure ara la del Vador. Sembla talment un camps en que s’hi ha lliurat una batalla quins soldats han sigut ceps, no vells, d’uns 3 o 4 anys tant ben arrencats amb estaques protectores i vinya molt ben cultivada. Avui es veu en ella roderes de tractor, ceps ací i allà, uns arrancats, i altres, bona colla, també malmenats, i no arrencats, però sí malferits perquè es veu que en fer el solc per banda i banda del cep per arrencar-lo, no l’agafava bé i quedava en vida. Així se’n veuen bastants mostrant els seus raïms. Cal fer constar que ja l’havia sulfatat i arruixat, prova del bon tracte que li donava. També en les voreres se’n veuen que no han sofert cap mal per allò de que el tractorista no els podia agafar bé. En aquest aiguabarreig d’arrencats, no arrencats per complert, morts i mig vius, en aquests si veuen els raïms que sembla lluiten per sobreviure i donar en el seu dia el fruit al que bé els ha tractat o qui ho arplegui si es deixa abandonada.

Els sobrevivents sembla mirin el seu entorn cercant el veí o veïns per suplicar-los ajut o socors per sortir del pas en que es troben i mostren el seu fruit en que la planta recompensa al seu protector. L’arribaran a cap? En temps ens ho dirà.

El que abans per aquest temps feia goig de veure per l'acurat treball del seu arrendador, avui sols desferres del que fou hi veiem produint-nos tristesa.

Si tristesa ens fa el veure el que fou vinya, tristesa ens fa l'amic Vador en veure el pobre que les il·lusions que s'havia forjat de la seva vinya, en un temps terres treballades pels seus majors, com si fos un castell de cartes, una ventada malt intencionada el tirava a rodar sense imaginar-se el mal moral que, al ja entrat en anys, li ocasionaven. Aquesta vinya o terres fa ja més de 200 anys que la família Pedragosa la conrea i ja l'avi d'en Vador diu que deia que volia deixar-la ben arreglada pel seu fill i en Vador pensava, diu ell, per poc que pogués, que volia fos espècie de vinya, fruiterar, hort i jardí. D'aquí el que hi tingués fet ja el pou per convertir en realitat el que esmentem, i per aconseguir-ho el primer que calia era l'aigua.

Ell tenia, segons referències, per escrit de la Pentàgon SA la concessió en el seu temps, si el preu li convenia, del que tant apreciava. Es possible que en el temps present passin coses semblants? No sols ha sigut la seva vinya que el tractor maniobrat per un assalariat, en Blanc de Gallecs, i dirigit per en Joan Valldoriola, masover de Can Pantiquet destruí sinó que a més ho fou la d'en Joan Mulà de Gallecs, la d'en Gumersindo i també donà el cop de gràcia a la d'en Magret arrencant el que pogué dels ceps escapçats pel seu arrendador. Crec també ho féu a alguna altra vinya. No podem assegurar-ho.

Menys mal que li respectaren les parres estintolades en les barres de

la barraca que mostren orgulloses el fruit que guarden pel seu amo o el que puguí collir-lo.

La cosa ha estat molt greu. La Pentàgon SA no manà ni autoritzà a que ningú fes cap mal a altre arrendatari. La Justícia ja es cuida d'aclarir el fet i de que es repari el dany causat en el possible.

En Pantiquet milers llargs de pessetes, crec, ja li ha costat i encara no s'ha acabat el ball, doncs encara la dansa continua. La imaginació es forja projectes il·lusoris de grandesa que en venir a realitzar-se es converteixen en catastròfics esdeveniments, a vegades. La cosa fou un xic seria, tant que el que cregué seria un joc de nens es convertí en causa criminal i que gràcies a allò d'adoba, adoba, hi han intervingut advocats, procuradors, pèrits agrícoles i el Sr. Jutge de Primera Instància que tot i arreglant-lo el paper que s'ha escrit i el fallo de la causa li costarà quan s'acabi, moltes, moltíssimes pessetes, perquè totes les despeses van a càrrec del causant del dany i li estarà molt bé, perquè on anirem a parar! Un mal negoci. No sabia amb qui jugava i una lliçó no li ha estat mal!

Maig 1968

Al text s'esmenta que les vinyes van ser arrencades per en Blanc de Gallecs. Efectivament, Molist (comunicació personal 6 juliol 2021) explica que per aquella època, ells, els de cal Blanc, tenien maquinària agrícola nova i es llogaven per fer treballs de tota mena; no recorda l'empresa Pentàgon SA però si algunes amb seu a Madrid que havien comprat terres a Gallecs, just abans de l'expropiació.

Poc temps després els projectes privats per construir a les terres agrícoles de Gallecs van ser substituïts pels que tenia el govern de l'Estat, que les va expropiar.

Text 6: "La sorra del pla del Besòs"

Les lleres dels rius han estat tradicionalment llocs d'on s'han extret sorra i grava per ser utilitzada a la construcció. Al text s'explica que quan es va prohibir extreure'n del Besòs se'n va treure de sota la capa fèrtil dels camps de cultiu que hi havia entre la riera Seca i el mateix riu Besòs, prop de la Casilla i a banda i banda de la via del tren de la línia de França. Quan s'esmenten noms dels terrenys on es feia aquesta pràctica entenem que hi figuren noms de propietaris i d'arrendataris. No n'hem fet comprovacions.

La sorra del pla del Besòs

La construcció en general ha augmentat de manera exorbitant en aquests darrers anys, i no en totes les poblacions tenen la sorra suficient per edificar i cal buscar-la als llocs que resulti més econòmica. Del Besòs se n'han tret milers de tones fins que ha vingut la prohibició absoluta del Pirineu Oriental,⁷ organisme oficial que deu vetllar per la conservació dels rius i torrents en bones condicions i evitar estralls en el futur.

En molts rius el seu nivell ha descendit bastant per allò de treure sorra i grava en excés i ha calgut prendre mesures draconianes

per evitar aquest descendent. S'han donat casos en que pilastres de ponts de tren o carreteres han quedat descalçades i han tingut de reforçar-les o fer-les de nou per evitar desgràcies. Coses semblants s'han observat en construccions properes o tocant als rius. Es diu del Besòs que ha baixat uns dos o dos i mig metres del nivell que fa uns anys tenia.

Mollet, país productor de sorra i grava, diguem-ho així, no podia creuar-se de braços. Continua proporcionant aquest element bàsic de la construcció, procedent dels camps de la barriada de La Casilla d'on la treu i amb molta abundor. Els camps que consideraven més magres, per aquest afer, solen ésser els millors perquè més quantitat de sorra hi ha. Normalment solent haver-hi de 3 a 4 metres de sorra, i en aquests, generalment més. L'extracció l'obtenen amb potents i modernes màquines que fan molta feina i carreguen els camions amb rapidesa i sempre n'hi ha que esperen per carregar sorra o grava.

Per treballar sobre segur fan uns sondejors per veure la quantitat de sorra que hi ha i si ho consideren rentable, mans a l'obra. Treuen la capa bona de terra que arraconen a un lloc i començar de treure sorra i a la vegada, han d'omplir el lloc que han desocupat amb runes, terres o enderrocs posant a sobre una capa de 60 cm de terra bona pel cultiu. Bon negoci pel propietari que cobra

⁷ Confederació hidrogràfica del Pirineu Oriental, aquest organisme estatal gestionava els recursos hidràulics de les conques interiors catalanes fins que foren traspassats a la Generalitat de Catalunya.

unes bones pessetes i li deixen el camp en bones condicions de conreu. Es diu que d'un camp de cinc quarteres se'n pagà un milió i mig de pessetes. Als arrendataris no els hi arreglen malament. Per permetre l'operació, cobren de 12 a 15.000 ptes. per quartera per un any per quin temps no paguen arrendament.

Alguns camps s'exploten en l'actualitat i són els següents: el d'en Garreta, el d'en Silet (Falguera), el del Castellana, del sot de les granotes, el de l'Enric Vilaró (Ciu-rans) i també l'altre germà que té granja de vaques, gallines i ara explota la sorra pel seu compte. També hi ha el camp del Titó de Can Pujol.

Alguns camps els han venut, sorra sol, a 25 ptes. metre cúbic. Feren diversos sondejos buscant el terme mig del cúbic per metre quadrat i multiplicat pels metres quadrats del camp donaven el volum total del mateix i llavors a 5\$⁸ donaven un munt de pessetes per cobrar.

La trampa que posseïen aquests camps, sota capa conreable, sorra, és d'una riquesa que mai haurien pogut sospitar els seus propietaris fins ara que les circumstàncies ha obligat a posar-ho al descobert. Tot seguit han sorgit els negociants i els propietaris-negociants que probablement deuen guanyar-se la vida ja que el preu de venda és de 90 a 100 ptes. carregat en camió en origen o sigui en el camps de referència. L'Esquinilla fou qui primer es dedicà a aquest negoci.

Generalment es ven, a peu d'obra, a 160 ptes. metre o cosa per l'estil ja que depèn de la distància que hi ha del sorral a l'obra.

És curiós veure el macís de sorra que hi ha i la manera de treure-la. Amb la màquina "toro" la treu i la deixa caure ordenadament sobre una tela metàl·lica bastant gran que fa de garbell. Carrega en uns moments els camions que s'esperen i fa el treball que molts homes es necessitarien per fer el que fa un home i una màquina.

El camp un cop treta la sorra o pedreguer deu quedar en condicions de conreu i aparentment com estava abans i qui no diu que potser per alguna explotació agrícola sigui d'immillorable qualitat. El temps ho dirà.

Generalment els camions s'emporten sorra i porten, si els ve a tomb, runes d'obres o terres que sobren d'algunes obres que es fan i així els millora el preu del transport.

Maig 1968

Per complementar el text afegim el que recorda Josep Serra (comunicació personal, 27 juny 2021):

Quan parla de La Casilla, el que seria estrictament fa referència a un camp que era del meu avi, que el va vendre a la Merck i d'on es va treure molta sorra i després es va omplir de runa i altres deixalles. (...) A casa hi teníem plantats pres-seguers que es van arrencar quan es va vendre la sorra.

Recordo perfectament els camions de l'Escanilla i d'un tal Freixas de

⁸ Aquest símbol apareix en el document original mecanografiat.

Figura 13. Vista aèria de l'antiga fàbrica lletera Rania. Són visibles les basses formades per l'extracció d'àrids als marges de la riera de Caldes, a la dreta, i del riu Besòs, al fons de la imatge. Abril de 1970. Font: ICGC, Fons SACE

Sabadell,⁹ traginant sorra i portant runa. Quan plovia molt o el nivell del Tenes pujava havien de parar doncs l'aigua omplia el sot que feia l'extracció de sorra. De fet el camp just davant de casa meva només cal fer un clot d'un metre o metre i mig i ja trobes sorra de riu. Mai es va extreure la sorra d'aquest camp, però quan moria un cap de bestiar es feia un clot i se l'enterrava ben enfarinat de calç viva i per això els adolescents d'aquella època ho recordem.

De fet tots els camps d'on es va treure sorra ara són ocupats per fàbriques del polígons industrials, Can Prat, la Merck...

Text 7: "Autopista"

A finals de la dècada de 1960 s'estaven construint les primeres autopistes, de peatge, de l'Estat. La primera en inaugurar-se, l'any 1969, va ser la que unia Barcelona i Mataró; la segona, la que travessant el Vallès paral·lela al riu Besòs, va unir a partir del juny de 1970, Barcelona i Maçanet de la Selva.

En el text que transcrivim, l'autor explica el que veu des del pont del Besòs,¹⁰ com s'estaven fent les obres de l'autopista a l'indret de Mollet del Vallès. L'autor es mostra sorprès pels mètodes constructius a gran escala amb l'ús de maquinària pesada, en contrast amb la manera tradicional d'obrir noves vies de comunicació.

Autopista

Des del pont de Besòs s'albira ja l'enrenou de les obres que es veu són d'importància. Si des de dit pont mirem cap a Montcada veiem una gran ferramenta clavada en el sòl de terra i que sobrepuja a ella la qual cosa prova o dona a comprendre que allò és l'ossamenta del nou pont,¹¹ un xic més avall tirant cap a Barcelona. Aquest serà el que perdurarà i el vell diuen uns que desa-

⁹ En Joan Ventura Maynou recorda també els camions de l'Isidre Elies i d'en Joan Crivillers.

¹⁰ Fa referència al pont, actualment peatonal, que des de l'indret de l'estació de França i l'antiga Pelleria dona pas al marge esquerre del Besòs al terme de Martorelles. Fins que es va fer el pont nou, aquest formava part de la carretera que unia Mollet amb Badalona.

¹¹ Es tracta de l'actual pont que travessa el Besòs des de Mollet fins el terme de Sant Fost de Campsentelles.

pareixerà i altres que no. Es de suposar que així sigui perquè un pont costa molt de fer-se i ja que està fet pot respectar-se i és un pas més.

Aquesta carretera és múltiple, dues de pujada i dues de baixada. En acostar-se al riu el segueix fins més amunt de la riera Seca convertint-se en inseparables no tement llurs avingudes que no faran més que llepar amorosament el mur de contenciós insoluble i indestructible de llurs envestides. El referit mur sobresurt uns metres al nivell del riu essent fet per un entrelligat de ferro i ciment que sens dubte el faran d'una potència superior a la que deu haver d'aguantar.

L'amplària és de 80 a 100 metres havent expropiat encara uns metres més per banda i banda pel que calgui emprar-ho.

Compren des de Barcelona a la Jonquera i les obres les realitzen quatre companyies que s'ho reparteixen a trossos. De Barcelona a Granollers diu que s'inaugurà l'any 1970 o bé abans.

Dintre del terme de Mollet comença cap als terrenys de ca l'Allomat, prop del mas Bagà, segueix per la Vaqueria a cal Monteis i Rovellat, darrera de la Pelleria seguint el Besòs, terrenys d'en Rabassa, cal Músic, Vilaró, i entra a can Pujol per travessar el Tenes i la via.

Per travessar dit riu i via necessiten unes bigues molt llargues que les feren a pla de terra i un cop seques i en condicions, amb molta facilitat, les posen en son lloc, emprant per fer això un parell de tractors amb les corresponents grues i un a cada extrem, l'agafen i les col·loquen en son lloc com si fossin de palla i se-

gurament que potser fan 30 o 40 tones cada una o més. Amb quina facilitat un parell d'homes fan el que segurament no podrien fer dotzenes d'homes. Quin progrés no porta la ciència!

En els dies de màxima activitat les màquines que hi treballen foren les següents o potser alguna més: gran vibradora, grues, camions, trenta o més, dues cubes, toros, màquina aplanadora de terrenys, màquina de trencar i pastar grava, etc.

D'homes quasi no se'n veien. Els imprescindibles per fer anar les màquines i algun directiu i prou. Obrers de pic i pala ara n'hi ha poquíssims en aquests treballs. Si tornem la vista enrere comprendrem l'estranyesa d'una persona no acostumada a veure treballar màquines i que un dia li contaren la importància d'aquestes obres i ell no pogué per menys que exclamar: "Deu treballar-hi molta gent" a la qual cosa li contestaren que de personal pocs se'n veuen, sols els que fan anar les màquines.

Agost 1968

Text 8: "Processó del Corpus"

El darrer dels textos que presentem no mostra canvis en l'espai físic, ho fa en els costums. En aquest cas es descriu un acte religiós, la processó de la festa del Corpus. Se n'explica el significat, tot citant en Pompeu Fabra, i com s'organitzava.

Hem seleccionat aquest text perquè posa de manifest la necessitat de reduir el trajecte de la processó i el nombre d'assistents per tal de facilitar la circulació de vehicle i per l'augment de població, inclosa la infantil.

Figura 14. Vista aèria de les obres de construcció de l'autopista AP-7 (C-33), encaixada entre la Pelleria i el riu Besòs. Sobre el nou traçat viari, i d'esquerra a dreta, la plataforma sobre el torrent Caganell, el pont vell i el pont nou. En primer terme a l'esquerra, l'antiga estació de França. Març de 1969. Font: ICGC, Fons SACE

El text recorda també com d'esgotadores eren les processons dels primers anys de postguerra i acaba lloant la reforma.

Processó del Corpus

Corpus és la festa que se celebra després de la Pasqua Granada i en la qual es commemora la institució de l'Eucaristia, sagrament de la comunió. (P. Fabra)

És aquesta manifestació de fe que se celebra arreu de Catalunya i d'Espanya freqüentada en especial pels nens de les escoles així com també pels majors. Ací no hi anaven les dones i noies perquè ja tenien la seva, la de les filles de Maria, vulgarment dita de la mare de Déu i també de les Dones no permetent-hi els homes. Les seves raons

tindrien per limitar-la així i de la mateixa manera per suprimir-la farà uns nou o deu anys.

Llegim en una ressenya de "El Prat" que dita processó ha estat limitada en un cinquanta per cent en el seu recorregut per facilitar el trànsit per la població. Mollet aquesta mesura ja l'adoptà fa uns pocs anys, variant i suprimint un xic el recorregut, però com la població està creuada per dues carreteres en sentit de llargària i amplada no fou suficient dita innovació i calgué ampliar-la. Aquesta ampliació tocà aquest any a limitar el personal que a ella assistia així com també el recorregut (13 juny 1968)

Mollet en pocs anys ha augmentat molt de població i per tant, la població escolar ha sofert el mateix canvi en proporció i per aquest costat calgué limitar l'assistència al referit acte. Com no hauria estat bé donar preferència a certes escoles en menyspreu de les altres, es permeté anar a dit acte religiós a 25 nens i altres tantes nenes de cada escola en representació de la mateixa. Els nois que aquest any feren la primera comunió, devien anar els nois acompanyats dels seus pares portant un ciri i les noies, un ram de flors acompanyades de la seva mare. Població infantil molt limitada, que de haver sigut com l'any passat, l'escola nacional posem per cas, hauria portat més de 900 criatures i aquest any sols en portaven unes cinquanta, amb una altra condició que no es permetia anar-hi cap pàrvul.

Comparat amb anys enrere el recorregut fou modificat apartant-se dels carrers carreteres, Jaume I i Berenguer per no dificultar el transit rodat i darrerament suprimint el pas

Figura 15. Processó de Corpus, dècada de 1960. Font: família Selva i Butjosa

124

per alguns carrers per ésser aquest excessivament llarg havent implantat aquest any el recorregut que segueix. Sortida de l'església, carrer de Portugal, Sol, Gaietà Ventalló, plaça Ajuntament, carrer de Barcelona, Rambla per sobre el passeig fins al Casal Cultural, pujar pel carrer de l'Ateneu, plaça de Catalunya, carrer de Barcelona i cap a l'església on es celebrà la santa missa i a casa. Recordem que els anys primers que seguiren a l'acabament de la guerra civil la referida processó era esgotadora pels mestres i deixebles que devien reunir-se a l'escola i formar tot el temps que durava i estaves desitjant el final per anar a casa a seure o bé arribar a un bar per descansar. Tingui's en compte que sobrepassaven de les dues hores, un bon xic, d'estar dret amb pas lent i veies que quan arribaves al Tabaran la desfi-

lada era gran per arribar davant de l'ajuntament en que molts mestres quedaven amb "cuatro i el cabo" si no quedava el caporal tot sol per arribar a la casa de Déu en que sols entraven part d'homes i poc més. Bé la reforma!

Juliol 1968

Conclusions

El període d'intensa i ràpida transformació que es va produir a Mollet del Vallès, entre 1960 i 1975, està molt poc estudiat. Donant a conèixer aquests textos s'aporta la perspectiva d'algú que ho explica gairebé en directe. Qui narra ho fa des de l'òptica d'espectador però amb la franquesa de parlar dels espais i de la gent que coneix, conscient que els canvis que s'estan produint a Mollet són irreversibles. Allà on hi havia conreus

hi haurà fàbriques o habitatges. Queden enrere les vinyes, alzines i cases centenàries. Als textos s'hi nota un cert encant pel progrés que

s'està produint i un lament per tot el que es perd. Tot plegat una petita aportació per posar un xic de llum a un període encara fosc.

Bibliografia

Bonvilà, P. (1980). *El meu Mollet, boscos i vernedes*. Document inèdit.

Culla, J. B. (1989). Una societat canviant i un règim immòbil (1959-1964). Dins B. de Riquer i J.B. Culla, *Història de Catalunya*. Volum VII *El Franquisme i la transició democràtica 1939-1988* (p. 267). Edicions 62.

Garcia-Pey, E. (2001). *Els noms de lloc i de persona de Mollet del Vallès*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 6.

Gordí, J. (1987). Introducció geogràfica. Notes, 1, 9-13.

Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia. *La encina y la vaca*. Recuperat 16 setembre 2021, de <https://www.museoreinasofia.es/coleccion/obra/encina-vaca>

Noró, J. (2020). Redescobrint Joan Solé Tura (1917-2008), cronista de Mollet. Notes, 35, 103-124.

Solé Tura, J. (1979). *Records del meu poble*. El Pot Cooperativa.

Solé Tura, J. (1980). *Mollet II part, Coses del meu poble*. Gràfiques Aster.

Solé Tura, J. (1981). *Mollet, la història que segueix*. Gràfiques Aster.

Solé Tura, J. (1981). *Mollet, una mica d'història*. Gràfiques Aster.

Solé Tura, J. (1986). *Mollet, cent vides, cent històries*. L'Aixernador, edicions argentonines.

Solé Tura, J. (1987). *Mollet, cent vides més, cent noves històries*. L'Aixernador, edicions argentonines.

Solé Tura, J. (1988). *Mollet, 1900-2000 Memòries d'un molletà*. L'Aixernador, edicions argentonines.

Solé Tura, Joan. (1993). *Fets i coses de Mollet. I Mil·lenari*. Còpia Instan. **125**

Solé Tura, Joan. (1993). *Rodolins festius de la història de Mollet. I Mil·lenari*. Còpia Instan.

Altres fonts

Fonts documentals: Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès (AHMMV), Fons Joan Solé Tura; Gobierno de España, Sede Electrónica del Catastro; Institut Cartogrà-

fic i Geològic de Catalunya (ICGC), Fons SACE.¹²

Fonts orals: Josep Maria Blanch Esteve (†), Marina Duñach Torras, Isidre Molist Colomé, Josep Serra Busquets, Joan Ventura Maynou.

¹² Sistemas Aéreos Comerciales Españoles (SACE) fou una empresa privada que, entre 1960 i 1986, feia fotografies des d'una avioneta per encàrrec de particulars i empreses.